

**ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM
NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

HORVÁTH PÉTER LÁSZLÓ

**A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓS
KÉPZÉSI PROGRAMOK
KÉPZÉSFEJLESZTÉSÉNEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON
A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐ SZEMÉLYEK JOGAIRÓL SZÓLÓ
ENSZ EGYEZMÉNY TÜKRÉBEN**

DOKTORI (PHD)ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

TÉMAVEZETŐK:

DR. PUKÁNSZKY BÉLA, EGYETEM TANÁR, DR., HABIL., DSC, AZ MTA DOKTORA

DR. MAGYAR ADÉL, FŐISKOLAI DOCENS, PHD

2020, EGER

Tartalom

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA, PROBLÉMAFELVETÉS, CÉLKITŰZÉSEK.....	3
VÁZLATOS ELMÉLETI ISMERETEK A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓRÓL	4
KÍSÉRLET A KÖNNYEN ÉRTHETŐ ÜZENET KÓDOLÁSÁNAK MEGHATÁROZÁSÁRA.....	6
A KUTATÁS KUTATÁSTERVEZÉSI STRATÉGIÁJA	7
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEGZÉSE	10
FOGYATÉKOSSÁGÜGYI KÖZPOLITIKAI CÉLOK AZ ENSZ EGYEZMÉNY TÜKRÉBEN	10
JAVASLATOK ÚJ FOGYATÉKOSSÁGÜGYI KÖZPOLITIKAI CÉLOK KIJELÖLÉSÉRE.....	12
A KÉPZÉSFEJLESZTÉS ÉS A LEBONYOLÍTOTT KÉPZÉSEK FELDERÍTÉSÉNEK EREDMÉNYEI	15
JAVASLATOK A KÉPZÉSFEJLESZTÉSBN ÉRDEKELT FELNŐTTKÉPZÉSI, FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS SZERVEZETEK SZÁMÁRA ÚJ KÉPZÉSFEJLESZTÉSEKRE	18
IRODALOMJEGYZÉK.....	20
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, JOGI ESZKÖZÖK	21
AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁBAN KÉSZÜLT KÖZLEMÉNYEK.....	22

A témaválasztás indoklása, problémafelvetés, célkitűzések

A témaválasztáshoz a könnyen érthető kommunikáció területén különböző munkahelyi környezetben (Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, a fogyatékosügyi politikáért felelős minisztérium, Fogyatékosok Esélye Közalapítvány, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar), 2002-től szerzett tapasztalataim és személyes kutatói kíváncsiságom vezettek. Részt vettem a könnyen érthető kommunikáció hazai helyzetének 2002-es első feltárásában, könnyen érthető anyagok kiadásában, könnyen érthető kommunikációra irányuló képzésfejlesztésben, illetve a 2015/16-os tanév első féléve óta oktatom is a könnyen érthető kommunikációt, elsősorban a gyógypedagógia alapképzésben (*Gyene, Babolcsay és Horváth, 2002*).

Feltételezésem szerint a könnyen érthető kommunikáció az elmúlt két évtizedben nem vált az értelmi sérült emberek életét megkönnyítő gyakorlattá még azokban az intézményekben (pl. iskolákban, szociális intézményekben) és szervezetekben (pl. érdekvédelmi egyesületek) sem, ahol az értelmi sérült személyeknek nyújtanak szolgáltatásokat.

A kutatási program megkezdésekor nem állt rendelkezésre nyilvánosan hozzáférhető, szisztematikusan összegyűjtött és rendszerezett adatbázis a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzési programokról (azok tartalmáról, a tananyagokról, a képzésekben részt vevő személyek létszámáról és jellemzőiről). A doktori kutatás újszerűsége éppen abban áll, hogy ezen adatok és információk szisztematikus összegyűjtésére vállalkozott.

A könnyen érthető kommunikáció témakörében magyar nyelvű, tudományos kutatási eredményt bemutató szakirodalmi forrást alig lehet találni (*Almási, 2018; Fischborn, 2018; Hegedűs, 2018*). Gyakorlatilag nincs a könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzés során használható tananyag. Nincs nyilvánosan hozzáférhető, szisztematikusan gyűjtött és rendszerezett összefoglalás sem a könnyen érthető kommunikáció alkalmazására vonatkozó hazai jó gyakorlatokról. A doktori kutatás során ennek összeállítására is vállalkoztam.

A fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény a fogyatékosügyi politika alapidokumentumaként értelmezhető. Ugyanakkor nem találtam olyan elemzést sem a szakirodalomban, sem fogyatékosügyi szakmapolitikai dokumentumban, amiben korábban már feltárták és elemezték volna az ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezéseit.

Kutatási programom újdonsága és egyedisége az, hogy a képzésfejlesztési folyamatot nem önmagában mutatom be, hanem a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény könnyen érthető kommunikációra vonatkozó rendelkezéseinek tükrében.

A már megvalósult képzésfejlesztések empirikus feltárásának eredményeként szeretnék javaslatot tenni a mindennapi gyakorlatot meghatározó, a könnyen érthető kommunikáció hazai elterjesztését szolgáló képzési programcsomagra, illetve az ehhez szükséges új fogyatékossgügyi közpolitikai intézkedésekre.

A kutatási program hatásaként a könnyen érthető kommunikáció a mainál szélesebb körben válhat elérhetővé a mindennapi életben. Így javulhat az értelmi sérült személyek életminősége.

Vázlatos elméleti ismeretek a könnyen érthető kommunikációról

A „könnyen érthető kommunikáció” („easy-to-read”, „easy-to-understand”, „accessible information”, „Leichte Sprache”) fogalma nem azonos az „egyszerűen érthető kommunikáció”(„plain language”, „Einfache Sprache”) fogalmával. Az egyszerűen érthető nyelv elsődleges célja a kormányzati munka során keletkező információk érthetővé tétele. A könnyen érthető kommunikáció célja azonban az, hogy bármilyen információhoz egyenlő esélyű hozzáférést biztosítson. Míg az egyszerűen érthető kommunikáció célcsoportját az olvasáshoz és a szövegértelmezéshez alacsonyabb támogatást igénylő személyek (az átlag polgárok) alkotják, a könnyen érthető információk azok számára nélkülözhetetlenek, akiknek a legkülönbözőbb információk érzékeléséhez és értelmezéséhez egyaránt magas támogatásra van szükségük. Az egyszerűen érthető információk készítésének alapvetően az érthetőségre irányuló, kevésbé összetett és kevésbé bonyolult szabályai vannak. A könnyen olvasható és könnyen érthető információ készítését a célcsoport nyelvi kompetenciájához igazodó, összetett és bonyolult szabályok kísérik, amelyek egyaránt vonatkoznak az érzékelhetőségre (azaz a szöveg formai megjelenésére) és az érthetőségre (azaz a tartalomra) is. Az egyszerűen érthető szövegek megjelölésére kidolgozott, bevezetett és alkalmazott logó nincs, míg a könnyen érthető információkat közmegegyezően alapuló logóval jelöljük a logóhasználatra vonatkozó szabályok betartása mellett. Az egyszerűen érthető szöveg érthetőségének ellenőrzésére nincsenek kötelezően előírt szabályok. A könnyen érthető információ érthetőségét a célcsoport egy vagy több tagjának ellenőriznie kell, lehetőség szerint fizetett munka keretében (*Baumert, 2016, Bredel és Maß, 2016, Csató, Farkas, Gráf-Jaksa, Monostori és Móricz, 2009, Európai Unió, 2013, Farkasné, 2018, Katona és Maleczki, 2016*).

A könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának meghatározására nagyon sok vita jellemző a nemzetközi szinten. Az elsődleges célcsoportba az intellektuális funkciók területén támogatást igénylő személyek, például az értelmi sérült személyek tartoznak. A célcsoportba sorolhatók továbbá azok a siket személyek, akiknek elsődleges nyelve a jelnyelv, és a nemzeti nyelvet valójában második, idegennyelvként tanulják. A könnyen érthető információk hasznosak lehetnek az alacsony nyelvi kompetenciájú személyeknek, a könnyen érthető információforrás nyelvétől eltérő anyanyelvű embereknek, de gyermekeknek és idős személyeknek is (*Bredel és Maß; 2016*).

A 2011. évi népszámláláskor **a kommunikációjában és az információszerzésben 58 761 fő mondta magát akadályozottnak** (*Tausz, Bácskay, Csordás, Kovács, Németh, Panyik és Tóth, 2015*).

Az értelmi sérült személyek számára kiszámíthatóságot jelent, ha a számukra készített információforrásokat mindig azonos módon jelöljük. **A könnyen érthető információforrásokat a leggyakrabban az Inclusion Europe által kidolgozott, az általa meghatározott szabályok betartása esetén ingyenesen használható logóval jelöljük.**

A szabályrendszerek funkciója, hogy támogassák az üzenet közlőjét abban, hogy milyen módszerrel tudja az üzenetét a befogadó dekódolási kompetenciájának szintjéhez legközelebbi módon kódolni. A szabályrendszerek a könnyen érthető kommunikáció legfontosabb tartó pillérei, szabályrendszerek nélkül nincs könnyen érthető kommunikáció. Magyarországon és a nemzetközi szinteken egyaránt nagyon sok szabályrendszerrel találkozhatunk.

Magyarországon jelenleg öt, magyar nyelven elérhető szabályrendszert ismerünk. Ezek közül négy idegennyelven készült szabályrendszer fordítása, az ötödik egy azok alapján készített hazai kivonat (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*). Mind az öt szabályrendszert civil szervezet dolgozta ki és adta közvé. Alkalmazásuk Magyarországon nem kötelező (*Csató, 2002; Gruiz, é.n.; Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*). Az első szabályrendszer 2002-ben került kiadásra (*Csató, 2002*), amelyet felváltott a 2009-ben nemzetközi együttműködésben készített, egymással szoros egységet képező három szabályrendszer. (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékossággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, 2009a – 2009b – 2009c*). A hazai szabályrendszer kiadásának éve nem ismert (*Gruiz, é.n.*).

Területi hatályuk tekintetében négy országos (Csató, 2002; Gruiz, é.n.; *Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége*, 2009a – 2009b – 2009c), egyet pedig kifejezetten a kiadó civil szervezet keretében alkalmaznak (Gruiz, é.n.).

A könnyen olvashatóságot és a könnyen érthetőséget az erre a feladatra képzés keretében felkészített értelmi sérült személyek ellenőrzik, általában fizetett munka keretében. Az érthetőség ellenőrzését végző személy nevét a kiadványban fel kell tüntetni (*Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Szövetsége*, 2009a). Az elmúlt évtizedekben pl. Németországban és Ausztriában alakult ki jó gyakorlat az értelmi sérült személyek képzésére. Magyarországon ilyen képzés még nincsen (Horváth, 2017).

Kísérlet a könnyen érthető üzenet kódolásának meghatározására

A „könnyen érthető kommunikáció” fogalma helyett célszerűbb „a könnyen érthető üzenet kódolása” fogalmat meghatározni. A szakirodalmi források és az empirikus kutatás során az interjúalanyoktól kapott válaszok figyelembe vételével a fogalom meghatározására az alábbi javaslatot teszem:

A könnyen érthető üzenet célja, hogy a sztenderd információk megértéséhez magas támogatást igénylő, értelmi sérült személyek egyrészt másokkal azonos módon élvezhessék az olvasást, az emberiség kulturális javaihoz való hozzáférést, másrészt a megértett információk birtokában másokkal azonos alapon hozhassanak az életüket érintő döntéseket, és így gyakorolhassák az önrendelkezéshez fűződő emberi és állampolgári jogaikat. A könnyen érthető üzenet kódolása alatt azt a folyamatot értjük, amikor a közlő a beszélt, az írott, a képi vagy a filmes üzenetét az üzenet befogadójának, azaz az értelmi sérült személynek a dekódolási, azaz az üzenet észleléséhez, érzékeléséhez és értelmezéséhez szükséges kompetenciájához illeszkedő, írott kódolási szabályok szerint fogalmazza meg. Ebben a folyamatban a közlő a könnyen érthető írott, képi vagy filmes üzenet érthetőségét a befogadók célcsoportjába tartozó egy vagy több személlyel anyagi ellenszolgáltatás fejében ellenőrizteti. A könnyen érthető üzenet kódolása irányulhat már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítására vagy könnyen érthető üzenet létrehozására. A már létező üzenet könnyen érthető üzenetté alakítása azonos nyelven belül történik (saját meghatározás).

A kutatás kutatástervezési stratégiája

Emberképeket a fogyatékoságtudomány emberképe határozza meg. Kutatói megközelítemre a pragmatista tudásfilozófián alapuló kvalitatív paradigma a jellemző. Alapvetően felderítő kutatást végzek. A kvalitatív jellegű, felderítő kutatás eredményei megbízhatóságának és érvényességének növelése érdekében többféle kutatási módszert, technikát és forrást (trianguláció) alkalmazok. A kutatás során feltárássra kerülő forrásokat multidiszciplináris keretben értelmezem.

Az ENSZ egyezmény szövegének elemzésére, illetve a kapcsolódó jó gyakorlatok szisztematikus bemutatására irányuló elméleti kutatás kérdései:

- Milyen, a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogok azonosíthatók az ENSZ egyezmény szövegében? Mi ezeknek a jogoknak a tartalma? A jogok érvényesítése érdekében kit nevez meg a jogalkotó, vagy kire következtethetünk kötelezettként?
- Milyen adatok és információk állnak rendelkezésünkre a jogok érvényesülésére? Vannak-e jó gyakorlatok? Ha igen, akkor azoknak mi a tartalma?

Az elemzés elsődleges forrása az ENSZ egyezmény. Szakértői mintaválasztással további, másodlagos forrásokat választottam ki, mert „a nem szakmai irodalmat elsődleges és kiegészítő adatforrásként ... is kiaknázhajjuk.” (*Corbin és Strauss*, 2015. 82.)

- az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága által kiadott 2. sz. általános kommentár (Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, 2014)

Az ENSZ egyezmény szövegének, mint elsődleges adatforrásnak a szisztematikus vizsgálatokor azokat a szövegrészeket keresem, amelyeknek az a funkciója, hogy kijelöljék a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő emberi jog gyakorlásához szükséges feltételeket.

Az ENSZ egyezmény végrehajtásához kapcsolódó, jó gyakorlatként azonosítható minta nagysága nem meghatározható. Így az elemzett források mintájába szakértői választással, véletlenszerűen és hólabda módszerhez hasonló módon került források nem tekinthetők teljes körűnek. Azokból a végrehajtásra vonatkozóan messzemenő következtetéseket nem lehet levonni. Az ENSZ egyezmény szövegéből kiolvasható „a szükséglet”. A jó gyakorlatok összegyűjtésének eredményeként megtudjuk, hogy „mi van”. A kettő közötti különbség adhatja meg a doktori értekezésben megfogalmazható közpolitikai javaslatok körét.

A hazai képzésfejlesztés történetének feltárására irányuló empirikus kutatás kérdései:

- Mi történt a Fogytékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány keretében megtervezett Társadalmi Megújulás Operatív Program (továbbiakban: TÁMOP) 5.4.5/07/01 „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” c. képzésfejlesztési program megvalósítása során?
  - A szakemberek mely csoportjára irányult a képzés?
  - A képzések a pályára való felkészítést vagy a pályán lévő szakemberek továbbképzését szolgálják?
  - Milyen kapacitással rendelkezünk a képzői oldalon?
  - Milyen létszámban állnak rendelkezésre képzett szakemberek?
  - Mit tudunk a képzések minőségéről tartalmi szempontból, ideértve a rendelkezésre álló tananyagok körét is?

A kutatási kérdések részben a képzésfejlesztéshez kapcsolódó, a rendelkezésemre bocsátott írásosdokumentumok szisztematikus tartalomelemzésével, részben a képzésfejlesztésben és a képzésben érintett személyekkel készített félig strukturált interjú módszerével válaszolhatók meg.

A képzésfejlesztéshez és a képzések megvalósításához kapcsolódó, elemzendő dokumentumok körét részben előzetes tervek alapján, részben a kutatás folyamatában felszínre kerülő információk figyelembe vételével határoztam meg. Az elemezhető források közé került a képzésfejlesztés három szakaszában a tervezési időszakban készült egy-egy, összesen három megvalósíthatósági tanulmány. A képzésfejlesztők rendelkezésemre bocsátották a képzések akkreditációra benyújtott anyagait, ide értve a képzések engedélyezéséről szóló iratokat is. Megkaptam továbbá a képzési naplókat, a képzéshez használt tananyagokat, oktatófilmet, illetve hozzáférést kaptam az oktatási anyagokat tartalmazó online felülethez, valamint betekinhettem a tanfolyamok résztvevőinek vizsgaproduktumaiba is.

Az elméleti és az empirikus kutatás kérdéseire figyelemmel különböző kérdéssorokra volt szükségem. Az empirikus adatfelvétel megkezdésekor volt egy előzetes elképzelésem arról, hogy mit szeretnék és mit kell mindenképpen megkérdezniem. Ugyanakkor a forrásgyűjtés és a megkezdett interjúzás során számos olyan információ birtokába jutottam, amelyek alapján indokolttá és szükségessé vált az előre tervezett kérdéssorok módosítása, kiegészítése, illetve új kérdéssor összeállítása is.

Így a kutatási eszköz a kutatás folyamatában folyamatosan változott. Az egyes kérdéssorok 20-25 fő kérdést és számos alkérdést tartalmaztak. A kérdéssorok a kutatási kérdésekhez illeszkedően, négy fő gondolat köré szerveződtek: a könnyen érthető kommunikáció fogalmának meghatározása, a képzésfejlesztéshez vezető útnak, a képzésfejlesztésnek és a képzések megvalósításának a feltárása, a jó gyakorlatok megismerése és a jövőben szükséges feladatok körvonalazása.

A kutatási kérdések megválaszolása tekintetében szóba kerülő személyek teljeskörűen, szakértői mintaválasztással és a hólabda módszerrel kerültek be a mintába. A kutatási program a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (továbbiakban: FSZK) által megvalósított képzésfejlesztésre irányult. Interjúalanyként kikérdeztem minden olyan személyt, aki az FSZK TÁMOP 5.4.5. „*A fizikai és info-kommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása*” című projekt első, második vagy harmadik szakaszában a program menedzsmentjében a könnyen érthető kommunikációval összefüggő fejlesztés irányításáért volt felelős (3 fő). A képzésfejlesztésért közvetlenül felelős munkacsoport minden tagjával (4 fő) és a képzések minden oktatójával (4 fő) készítettem interjút. A személyi átfedésekre tekintettel ez összesen 6 interjú. A képzések egy részét az FSZK megbízásából a budapesti székhelyű Kézenfogva Alapítvány valósította meg. A hetedik interjúalany a Kézenfogva Alapítvány ügyvezetője volt. A képzésfejlesztés harmadik szakaszában került sor az ún. „középfokú program”-ra, melynek keretében egy középfokú oktatási intézményben próbálták ki a könnyen érthető kommunikációs programot. A középfokú oktatási intézményben a projekt megvalósításáért felelős személlyel készítettem a nyolcadik interjút. A rendelkezésemre álló információk alapján a fenti szereplőkön túl kizárólag az Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (továbbiakban: ÉFOÉSZ) akkreditáltatott még könnyen érthető kommunikációra felkészítő képzést egy ízben a felnőttképzés és egy ízben a szociális továbbképzés keretében. A kilencedik interjút az ÉFOÉSZ elnökével készítettem. Ezt a választást indokolta az is, hogy az FSZK képzésfejlesztési munkacsoportjába kizárólag az ÉFOÉSZ kapott meghívást civil szervezetként.

Véletlenszerűen került a mintába további két interjúalany. A kutatásba való bevonásuk mellett két szakmai érv szólt. Ők azok, akik annak az interjúalanyoknak a munkatársai, aki a képzésfejlesztésben nem vett részt, az oktatásban pedig csak egyetlen csoportban szerzett gyakorlati tapasztalatokat.

Így indokoltnak tűnt, hogy az oktató személyes visszaemlékezéseit közvetlen munkatársainak a tapasztalataival egészítsem ki. Másfelől ők hárman súlyosan-halmazottan fogyatékos tanulók fejlesztő iskolájában dolgoznak. A fejlesztő iskola a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának egy olyan terepe, ahol a módszert a legmagasabb támogatási igényű gyermekek csoportjában a szabályrendszerekre figyelemmel, de további speciális tartalommal lehet csak alkalmazni. Összesen tehát 11 interjút készítettem.

A kutatás eredményeinek összegzése

Fogyatékosügyei közpolitikai célok az ENSZ egyezmény tükrében

Magyarország 2007-ben írta alá az ENSZ egyezményt, majd ugyanebben az évben a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdette azt. A Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény 2–3. §-ainak hatályba lépéséről szóló 22/2008. (V. 9.) KüM határozat alapján az ENSZ egyezmény Magyarországon 2008. május 3-án lépett hatályba.

Az ENSZ egyezmény kiváló kiindulási alap ahhoz, hogy számba vehessük a részes államok kötelezettségeit a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben.

Az ENSZ egyezmény a könnyen érthető kommunikációval összefüggésben egyrészt tartalmaz olyan horizontális rendelkezéseket, amelyeket az ENSZ egyezmény teljes szövegének az értelmezésekor figyelembe lehet és figyelembe is kell venni. Másrészt kijelöli az élet azon területeit, ahol az ENSZ egyezmény alkotói szerint különösen indokolt a könnyen érthető kommunikáció figyelembe vétele.

Horizontális szempontból az ENSZ egyezmény 2., 3. és 4. cikke és a hozzáférhetőséggel foglalkozó 9. cikke lényeges. A 2. cikk a kommunikáció fogalmának a meghatározásával, a 3. cikk a hozzáférhetőség alapelvének a kimondásával, a 4. cikk a hozzáféréshez szükséges állami kötelezettségek meghatározásával járul hozzá egyértelműen a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő emberi jog megvalósulásához.

A “kommunikáció” fogalmának meghatározásából egyértelműen következik az, hogy ha bárhol az ENSZ egyezmény szövegében a “kommunikáció” szót olvassuk, alatta a “könnyen érthető kommunikációt”-t is érteni kell.

Az ENSZ egyezmény „fogyatékoság” fogalmának meghatározása alapján ott, ahol a szövegben általában fogyatékosággal élő személy jelenik meg, az értelmi sérült személyre is gondolni kell.

Az ENSZ egyezmény 3. cikke az általános alapelvek között, az f) pontban jelöli meg a hozzáférhetőséget. Így a hozzáférhetőség elvét akkor is figyelembe kell venni, és akkor is érvényesíteni szükséges, ha az esélyegyenlősítés adott célterületén az ENSZ egyezmény szövege a hozzáférhetőség elvének alkalmazását kifejezetten nem is írja elő.

Az ENSZ egyezmény 4. cikke alapján a részes államok vállalják, hogy *jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedéseket hoznak* az egyezményben rögzített jogok, így pl. a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jog végrehajtása érdekében. Az általános kötelezettségek között megjelenő, figyelemre méltó rendelkezés az is, hogy az értelmi sérült embereket érintő fogyatékoságügyi közpolitikák és a jogalkotás kidolgozásakor és végrehajtásakor a részes államok a képviseleti szerveiken, azaz például az ÉFOÉSZ önérvényesítő tagozatán keresztül aktívan bevonják magukat az értelmi sérült személyeket és szorosán egyeztetnek velük.

Kifejezetten a könnyen érthető kommunikáció alkalmazása tekintetében az ENSZ egyezmény az élet négy területét jelöli meg. Ezek a véleménynyilvánítás és a szólás szabadsága, valamint az információhoz való hozzáférés (21. cikk), az oktatás (24. cikk), a politikai életben és a közéletben való részvétel (29. cikk), valamint a kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységben való részvétel (30. cikk).

Az ENSZ egyezmény szövegének elemzése, a szöveg más szövegekkel való összevetése, illetve a bemutatott jó gyakorlatok és az empirikus kutatás során készített interjúk tapasztalatai alapján megállapíthatjuk, hogy az ENSZ egyezmény számos támpontot nyújt a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő emberi jogok értelmezéséhez, tartalommal való megtöltéséhez.

Az ENSZ egyezmény lényeges üzenete, hogy az értelmi sérült személyeknek az élet minden területén joguk van az egyenlő eséllyel hozzáférhető, könnyen érthető információkhoz. Ezen életterületek közül kiemelendők a szélesen értelmezett közszolgáltatások és az oktatás világa, a politikai jogok gyakorlása, a kulturális javakhoz való hozzáférés. A jogok érvényesülésének elengedhetetlen feltétele, hogy a könnyen érthető kommunikáció a politikai napirend részévé váljon.

Az egyenlő eséllyel hozzáférhető, könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jog érvényesítésének több feltétele van. Ezek közé tartozik a környezet infokommunikációs szempontú felmérésére és új infokommunikációs fejlesztésekre alapozott módon a könnyen érthető kommunikációval összefüggő szabványok (szabályrendszerek) rendeleti szintű kiadása. Szükséges a hazai jogszabályi környezet ENSZ egyezményhez igazítása.

Külön kiemelem, hogy a könnyen érthető napi hírek napi rendszerességgel történő hozzáférhetővé tétele az újságírók és értelmi sérült újságírók együttműködésével valósítható meg.

A kulturális, azon belül pl. a muzeális javakhoz vagy az idegenvezetéshez való hozzáférés esetében érdemes az értelmi sérült személyekre olyan munkavállalóként gondolni, akik képesek sorstársaik számára könnyen érthető tárlat- vagy városnéző vezetést biztosítani.

A könnyen érthető szépirodalmi művek hozzáférhetőségének biztosítására a skandináv gyakorlat mintájára megfontolandó az éves szinten kiírásra kerülő pályázati program, pl. a Nemzeti Kulturális Alap keretében.

Megfontolandó, hogy a könnyen érthető információforrások napi rendszerességgel történő készítése milyen formában szervezhető meg a legideálisabb módon. A német nyelvterületen kialakult gyakorlatra figyelemmel az értelmi sérült személyek érdekvédelmét ellátó szervezet által fenntartott, de államilag támogatott országos irodahálózat kialakítása tűnik a legcélravezetőbbnek.

Javaslatok új fogyatékosügyi közpolitikai célok kijelölésére

1./ Annak érdekében, hogy a könnyen érthető kommunikáció a fogyatékosügyi közpolitika napirendjére kerüljön, javaslom, hogy a magyar Országgyűlés rendezzen a könnyen érthető kommunikációról szakmapolitikai vitanapot. Ezzel összefüggésben javaslom az Országgyűlésnek és a Kormánynak, hogy vizsgálja felül a magyar fogyatékosügyi közpolitika alapidokumentumaként értelmezhető Országos Fogyatékosügyi Programot, és egészítse ki azt a könnyen érthető kommunikációval összefüggő, az ENSZ egyezmény alapján levezethető feladatokkal.

2./ Bár a könnyen érthető kommunikáció nem önálló nyelv, hanem esetünkben a magyar nyelv egyik változata, javaslom a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jog beemelését az Alaptörvénybe, a magyar jelnyelvhez hasonló módon.

Ezzel összefüggésben javaslom, hogy az ENSZ egyezményből levezethető, a könnyen érthető kommunikációhoz fűződő jogok érvényesülése érdekében a magyar Országgyűlés a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényi szabályozásához hasonló módon alkosson önálló törvényt a könnyen érthető kommunikációról. Amennyiben ez nem tűnik reális célkitűzésnek, úgy a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény kiegészítésével is elképzelhetőnek tartom a törvényes feltételek megteremtését.

3./ Javaslom, hogy a Kormány vagy a fogyatékosügyei politikáért felelős miniszter rendeletben adja ki a könnyen érthető kommunikáció szabványát (szabályrendszerét), amit megelőző egy tudományos kutatási eredményeken alapuló új szabvány (szabályrendszer) kidolgozása.

Ezzel összefüggésben javaslom az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet kiegészítését az épületekben található információkhoz való egyenlő esélyű hozzáférés feltételeivel. Ezt megelőzően fontosnak tartom az épített környezetben (különösen az iskolai, a bentlakást biztosító szociális és egészségügyi intézményekben, valamint az értelmi sérült személyek tipikus munkahelyi környezetében) az értelmi sérült személyek szempontjából releváns infokommunikációs akadályok felmérését.

Javaslom továbbá a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény felülvizsgálatát annak érdekében, hogy a honlapok és mobilalkalmazások az értelmi sérült személyek számára is hozzáférhetőek legyenek. A jogalkotási feladatokat megelőzően vagy a hatályba léptetés késleltetésével javaslom a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos infokommunikációs kutatások és fejlesztések elvégzését (pl. az értelmi sérült személyek számára felhasználóbarát honlap felolvasó szoftverek, a sztenderd nyelv és a könnyen érthető nyelv közötti fordítás automatizálásának a lehetősége, a könnyen érthető információhordozó könnyen érthetőségének automatizált ellenőrzése).

4./ A jelnyelvi tolmácsolópontok mintájára javaslom könnyen érthető kommunikációs irodák létrehozását a fővárosban és minden megyeszékhelyen. Az irodák működésének és finanszírozásának a szabályozását a jelnyelvi tolmácsolószolgálatok működésének és a jelnyelvi tolmácsolószolgáltatás igénybevételének feltételeiről szóló 62/2011. (XI. 10.) NEFMI rendelethez hasonló végrehajtási rendelet(ek) megalkotásával tartom elképzelhetőnek.

Ezek az irodák a könnyen érthető kommunikációs szakemberek (lásd jelnyelvi tolmácsok analógiája) mellett új munkahelyet jelenthetnek a könnyen érthetőséget ellenőrizni képes értelmi sérült személyek számára is (mint foglalkoztatáspolitikai cél). Ezekben az irodákban főállásban foglalkoztatott íróknak, fordítóknak, tolmácsoknak és ellenőröknek a munkába állásával látom reálisan kivitelezhetőnek a jogszabályi kötelezettséggel generált, a könnyen érthető információforrások készítésére irányuló kereslet kielégítését, aminek a fenntartásához és működtetéséhez állami szerepvállalásra van szükség. Az irodák létrehozhatók pl. az ÉFOÉSZ önálló életvitel központjainak keretében.

5./ Javaslom, hogy a Nemzeti Kulturális Alap írjon ki önálló pályázati programot szépirodalmi művek könnyen érthető fordításainak az elkészítésére, a muzeális javak könnyen érthető bemutatására, könnyen érthető színházi előadások fejlesztésére.

6./ A hallássérült személyek számára hozzáférhető műsorszámokra vonatkozó szabályozáshoz hasonlóan javaslom a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény módosítását. A könnyen érthető hírműsorok kiépítése történhet fokozatosan, de el kell érni, hogy legyen legalább egy olyan könnyen érthető hírportál, amelynek keretében naponta jelennek meg könnyen érthető hírek. Javaslom továbbá, hogy a közmédiában legyen hetente legalább egy olyan televízióadás, illetve rádióműsor, amely legalább 2 óra időtartamban könnyen érthető üzeneteket közvetít.

7./ Javaslom az értelmi sérült gyermekek óvodai nevelésére és az értelmi sérült gyermekek iskolai oktatására vonatkozóan a „Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve”, valamint a kapcsolódó kerettantervek felülvizsgálatát, azok könnyen érthető kommunikációra vonatkozó tartalommal való kiegészítését.

8./ Javaslom az értelmi sérült gyermekek, tanulók köznevelési intézményeiben a könyvtári gyűjtemények bővítését könnyen érthető kiadványokkal.

A jogok akkor tudnak érvényesülni, ha vannak olyan szereplők, akiknek ez a kötelezettsége; azaz humánerőforrásra is szükség van.

A képzésfejlesztés és a lebonyolított képzések felderítésének eredményei

A könnyen érthető kommunikáció alkalmazásának egyik feltétele a humánerőforrás. Hiába vannak vagy lennének jogi előírások a módszer kötelező alkalmazására, ha nem állna ehhez rendelkezésre megfelelő módon, minőségi tananyagok mentén felkészített, elegendő számú szakember. Ezért a felderítő kutatás során elének tárult adatok és információk alapján összegezzük az eredményeket öt szempont alapján: a szakemberek mely csoportjára irányult a képzés; a képzések a pályára való felkészítést vagy a pályán lévő szakemberek továbbképzését szolgálják; milyen kapacitással rendelkezünk a képzői oldalon; milyen létszámban állnak rendelkezésre képzett szakemberek, illetve mit tudunk a képzések minőségéről tartalmi szempontból, ideértve a rendelkezésre álló tananyagok körét.

Az akkreditált és lebonyolított képzések célcsoportjaként a pedagógusok, az egészségügyi és a szociális területen már dolgozó szakemberek, illetve a gyógypedagógiai pályára készülő hallgatók és a már pályán lévő gyógypedagógusok, továbbá a könnyen érthető kommunikáció oktatására vállalkozó képzők azonosíthatók. Ez a képzők képzése mellett négy szakmacsoportot jelent, de hiányzik számos szakmacsoport, illetve nincs a célcsoportok között az a személy, aki magas színvonalon képes könnyen érthető információforrások előállítására, illetve azok az elsősorban értelmi sérült személyek, akik képesek egyrészt a könnyen érthető kommunikáció tapasztalati szakértőként történő oktatására, illetve a könnyen érthető információforrások könnyen érthetőségének az értelmezésére.

A gyógypedagógiai pályára felkészítő képzésben a felsőoktatás keretében a SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Karon a gyógypedagógia alapképzési szakon létezik egy 30 órás, „Könnyen érthető kommunikáció értelmi sérült emberekkel” c. szabadon választható kurzus, illetve az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon 15 órában kötelező ismeret.

A pályán lévő gyógypedagógusok továbbképzése tekintetében a könnyen érthető kommunikáció az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon a gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés keretében 30 órában része a kötelező ismereteknek.

A képzők képzése tekintetében az FSZK-nak volt a felnőttképzés keretében akkreditált képzése, ami ma már nem elérhető, illetve a gyógypedagógia-tanár szakon szerepel 6 órában kötelező ismeretként, és szabadon választható egy 20 órás kurzus is., ami azonban még nem került meghirdetésre. Így a képzők képzése jelenleg nem létezik, az erre a feladatra kiképzett szakemberek száma 8 fő, közülük 4 fő rendelkezik oktatói tapasztalatokkal.

További, a felsőoktatás keretében oktatói feladatokat ellátó 2 fő a képzők képzését nem végezte el, de rendelkezik képzési tapasztalattal.

Bár az FSZK korábban rendelkezett az egészségügyi (40 órás) és a pedagógus (30 órás) továbbképzés keretében akkreditált programmal, az engedélyek lejártak; azok megújítására nem került sor. Az FSZK TÁMOP 5.4.5 és 5.4.6 kiemelt programja részeként, de a Kézenfogva Alapítvány rendelkezett a szociális továbbképzés keretében 30 órás akkreditált továbbképzéssel. Az engedélyt kétszer meghosszabbították, de a tartalom megújítására 2009 óta nem került sor. A jelenleg indítható szociális továbbképzésre az engedély 2019. március 31-én lejárt.

Az ÉFOÉSZ felnőttképzési keretben akkreditált képzési engedélye lejárt, a szociális továbbképzés keretében akkreditáltatott képzési engedély szintén 2019. szeptember 30-án lejárt.

A látóterünkbe került képzésekben 11 fő kapott felkészítést a könnyen érthető kommunikációra az egészségügy rendszerében, 9 fő a pedagógus továbbképzés keretében, 127 fő a szociális intézményrendszerben, 39 fő a gyógypedagógiai alapképzésben, illetve 116 fő gyógypedagógus továbbképzés keretében. Ugyanakkor nincsen tudásunk arról, hogy a kiképzett szakemberek hogyan hasznosítják a megszerzett tudásukat. Meg kell azonban jegyezni, hogy a felderítő kutatás során birtokunkba került információk alapján rendelkezésre áll az adat egy újabb felderítő kutatáshoz szükséges mintáról (azaz tudjuk, hogy milyen körben, hol kell egy ilyen kutatást elvégezni), természetesen az adatvédelemre vonatkozó kutatásetikai szabályok figyelembevételével.

A képzések minőségéről egyrészt elmondható, hogy a képzési programok akkreditációra való első előkészítése óta a képzési programok tartalma nem változott. Másrészt négy tananyag került a látóterünkbe: egy online tananyag, egy az FSZK által kiadott hallgatói szöveggyűjtemény, egy oktatófilm, illetve a középiskolai projekt keretében egy kézikönyvként, munkafüzetként azonosítható tananyag. Ez összesen négy produktum. A mennyiségénél nagyobb probléma, hogy az online tananyag és a hallgatói szöveggyűjtemény tartalma idejét múltnak mondható. A középiskolai projekt pedig egy középfokú köznevelési intézményben valósult csak meg, egy fő pedagógus részéről (aki a módszert azóta folyamatosan alkalmazza). Ugyanakkor a program disszeminálására nem került sor.

Bár nem állíthatom, hogy a kutatás során a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásához szükséges humánerőforrásról teljes képet kaptunk, jó eséllyel feltételezhetem, hogy nem állunk messze a valóságtól. Az eredmények tényszerű leírását követően most tegyünk értékelő megállapításokat.

A képzési paletta messze elmarad attól a képzési palettától, ami az ENSZ egyezményből kiolvasható. A képzői kapacitás, ideértve a képzést nyújtó felsőoktatási intézmények (2 intézmény) és civil szervezetek (2 szervezet) abszolút számosságát, illetve a képzői feladatokra felkészített (8 fő) és tényleges oktatói tapasztalatokkal rendelkező személyek (4+2 fő) létszámát, önmagában is rendkívül alacsonynak mondható. Az ENSZ egyezményből kiolvasható képzési szükségletekkel összevetve pedig biztosan állítható, hogy ez a kapacitás az újabb lépésekhez nem lesz elegendő.

A különböző ágazatokban akkreditált továbbképzések tartalma azok első kidolgozása óta nem változott; a 2019. év második felére – újabb intézkedés nélkül – gyakorlatilag nem lesz indítási engedéllyel rendelkező képzés. A vizsgált felsőoktatási intézményekben a képzések tartalma frissen kidolgozott, a képzés biztosítására a folyamatosság a jellemző.

A képzéshez szükséges tananyagok továbbra is erősen szűkösek; egy részük ma is használható, de többségük elavult és a kiadásuk óta eltelt időszakban összegyűlt tudásokat nem tartalmazzák.

A kiképzett szakemberek száma összességében 328 fő, de nem tudunk semmit arról, hogy a képzés elvégzése óta hogyan hasznosítják a mindennapokban a megtanult ismereteket. Lényegesnek tűnik itt annak megállapítása, hogy Magyarországon még egyetlen olyan képzést sem bonyolítottak le, amiért a résztvevők maguk fizettek volna; illetve a képzések nagyobb arányban a kiemelt projekt időszakában valósultak meg a hatékony állami szabályozásnak és a kormányzati anyagi támogatásnak köszönhetően. A nem a kiemelt projekt keretében megvalósított, kiemelten a könnyen érthető kommunikációra irányuló képzések is csak akkor indultak, ha azok mögött volt kormányzati forrásból biztosított anyagi támogatás.

A kiképzett szakemberekről nem tudjuk, hogy még mindig olyan munkakörben dolgoznak-e, ahol a megszerzett ismeretekre szükségük van. Ha igen, vajon alkalmazzák-e a könnyen érthető kommunikáció szóbeli szabályait, használnak-e könnyen érthető információforrásokat, illetve készítenek-e ilyeneket.

Arról sincs semmilyen megbízható tudásunk, hogy az elmúlt közel 20 évben készített könnyen érthető információforrások eljutottak-e a célcsoporthoz, és vajon használják-e azokat.

Az itt leírtak alapján újabb képzésfejlesztések és akkreditációs eljárások tűnnek szükségesnek; indokolt, hogy legyenek államilag támogatott képzések, és szükség van tananyagfejlesztésre is. Újabb felderítő és leíró kutatások nélkül továbbra is kétséges a képzések hatékonysága.

Ezen problémák megoldására irányuló javaslatokról lesz szó a következő fejezetben.

Javaslatok a képzésfejlesztésben érdekelt felnőttképzési, felsőoktatási intézmények és szervezetek számára új képzésfejlesztésekre

1./ Javaslom a könnyen érthető kommunikációval összefüggő fordítói és tolmácsolási feladatokra felkészítő magas óraszámú képzési program létesítését felsőoktatási szakképzés formájában.

2./ Javaslom a könnyen érthető információforrás könnyen érthetőségének az ellenőrzésére felkészítő képzési modul kidolgozását, majd annak bevezetését az értelmi sérült tanulók készségfejlesztő iskoláiban. Ehhez szükséges lesz a modul készségfejlesztő iskolai kerettantervbe való beemelése, illetve a modul oktatására alkalmas képzők képzése is.

3./ Javaslom a gyógypedagógiai alapképzésben részt vevő felsőoktatási intézményeknek, hogy a gyógypedagógia alapképzési szak képzési és kimeneti követelményei alapján építsék be a tantervükbe – legalább az értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon – a könnyen érthető kommunikációs ismereteket, lehetőség szerint kötelezően teljesítendő, önálló tanegységként.

4./ Javaslom a már pályán lévő – elsősorban értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányos – gyógypedagógusok továbbképzésére legalább 60 vagy 90 órás pedagógus továbbképzési program kidolgozását és akkreditáltatását.

5./ Az FSZK középiskolai projektjének eredményeire figyelemmel megfontolandónak tartom nem gyógypedagógus végzettségű pedagógusok (elsősorban magyar nyelv és irodalom szakos általános iskolai és középiskolai tanárok) számára pedagógus továbbképzési program kidolgozását és akkreditáltatását.

6./ A szociális és az egészségügyi szakmacsoport képviselői számára megfontolandónak tartom a már kidolgozott, akkreditált és kipróbált képzési programok felülvizsgálatát, majd azok újbóli akkreditálását. A felülvizsgálat során a tanulási eredmény alapú tervezésre figyelemmel javaslom, hogy a továbbképzendő személyek konkrét munkahelyi feladatainak szisztematikus átgondolása, a munkakör-elemzés jelentse a kiindulási alapot. Az értelmi sérült személyeknek szociális és egészségügyi szolgáltatást nyújtó szakembereknek nem kell profi fordítóknak vagy tolmácsoknak lenniük. A képzés legfontosabb célja a könnyen érthető szóbeli kommunikációs képesség fejlesztése lehet. Emellett képessé kell válniuk a mindennapi élethelyzetben előforduló alapvető információk könnyen érthető üzenetté alakítására. Ha ennél bonyolultabb helyzettel találkoznak, elegendő, ha azt tudják, hogy kitől és milyen segítséget kaphatnak.

7./ Az ENSZ egyezmény 4. és 9. cikke képzési célcsoportként „a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakembereket és alkalmazottakat”, illetve az „érdekelt feleket” jelöli meg. A fentiekben nem jelzett szakmacsoportok esetében elegendőnek tartom egy rövidebb idejű, de nagyon gyakorlatorientált felnőttképzési program kidolgozását. Ezeknek a programoknak a célja az lehet, hogy az értelmi sérült személyekkel, mint ügyfelekkel találkozó személyek képesek legyenek velük szóban megfelelő módon kommunikálni, illetve tudják, hogy hol kérhetnek és kaphatnak szükség esetén további segítséget.

Az 1-7. pontokhoz kapcsolódóan javaslom, hogy kerüljön sor a képzésekhez szükséges új, akár online környezetben is felhasználható hagyományos és multimédiás tananyagok kidolgozására (ideértve pl. az idegennyelven már rendelkezésre álló szakirodalmi források és tananyagok magyar nyelvre fordítását), de mindenképpen szükséges a már kiadott tananyagok átdolgozása, megújítása.

Szükségesnek látom továbbá egy felsőoktatási intézményi és civil szervezeti összefogással létrejövő, első lépésben országos hatáskörű szervezet kijelölését, például „könnyen érthető kommunikációs kutató, fejlesztő és képző központ” egyetemi szervezeti egységként való létrehozását.

A kutatási folyamatban számos új kutatási irány rajzolódott ki. Ezek közül annak a felderítése a legsürgetőbb, hogy a könnyen érthető információforrások valóban könnyen érthetőek-e.

Irodalomjegyzék

- Almási, L. (2018): *Könnyen érthető kommunikáció – annotált bibliográfia*. (szakdolgozat; konzulens: Horváth Péter László) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
- Baumert, A. (2016): *Einfache Sprache und Leichte Sprache. Kurz und bündig*. Online megtekintés: <https://serwiss.bib.hs-hannover.de/frontdoor/deliver/index/docId/1234/file/BaumertESLS.pdf> 2018.09.15.
- Bredel, U. és Maß, Ch. (2016): *Leichte Sprache. Theoretische Grundlagen Orientierung für die Praxis*. Dudenverlag, Berlin.
- Corbin, J. és Strauss, A. (2015): *A kvalitatív kutatás alapjai*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Csató, Zs. (szerk, 2002): *Egyszerűen, érthetően. Útmutató könnyen érthető tájékoztatók készítéséhez*. ÉFOÉSZ, Budapest.
- Csató, Zs., Farkas M., Gráf-Jaksa, É., Monostori, K. és Móricz, R. (2009): *Hallgatói szöveggyűjtemény a Könnyen Érthető Kommunikáció témaköréhez*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Budapest.
- Európai Unió (2013): *A pontos fogalmazás művészete*. az Európai Unió kiadóhivatala, Luxembourg.
- Farkasné, Gönczi R. (2018): A könnyen érthető kommunikáció fogalma és szabályrendszere nemzetközi és hazai példák, illetve magyar tapasztalati szakértők javaslatai alapján. *Gyógypedagógiai Szemle XLVI.1.* 64-76.
- Fishborn, R. (2018): „*Megnyílik egy rendkívüli út és megváltoztatja a történetet. Annotált bibliográfia a KÉK külföldi helyzetértékelésének bemutatására.*”(szakdolgozat; konzulens: Horváth Péter László) ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
- Fogyatékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (2014): *2. sz. Általános Kommentár a hozzáférhetőségről szóló 9. cikkhez*. Egyesült Nemzetek Szervezete Fogyatékossággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága, Genf.
- Gruiz, K. (é.n.): *Hogyan készítsünk könnyen érthető környezetismereti segédanyagot? – Irányelvek*. Down Alapítvány, Budapest.
- Gyene, P., Babolcsai, D. és Horváth, P.L. (2002): *Az értelmi fogyatékosággal élő személyek emberi jogai. Nemzeti Jelentés, Magyarország*. Értelmi Fogyatékosággal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége - Inclusion Europe Értelmi Sérültek és Szüleik Közösségeinek Európai Szövetsége, Budapest – Brüsszel.

- Hegedűs, H. (2018): *A kevesebb néha több.*(tudományos diákköri dolgozat; konzulens: Horváth Péter László) SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.
- Horváth, P.L. (2017): Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle XLV.3.* 159-174.
- Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009a): *Információt mindenkinek! A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei.* ÉFOÉSZ - Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.
- Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009b): *Az egész életen át tartó tanulás oktatóinak képzése.* Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.
- Inclusion Europe és Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége (2009c): *Ne írjon nekünk, nélkülünk! Hogyan vonjunk be értelmi fogyatékosokkal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe.* Inclusion Europe - Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége, Brüsszel – Budapest.
- Katona, J.Á. és Maleczki, J. (szerk., 2016): *Jogalkotás érthetően. A pontos fogalmazás művészete.* Magyar Nyelvstratégiai Intézet, Budapest.
- Tausz, K., Bácskay, A., Csordás, G., Kovács, B., Németh, E., Panyik, B. és Tóth, J.N. (2015): *2011. évi népszámlálás. 17. A fogyatékosokkal élők helyzete és szociális ellátásuk.* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

Felhasznált jogszabályok, jogi eszközök

- a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
- a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény
- a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény 2–3. §-ainak hatálybalépéséről szóló 22/2008. (V. 9.) KüM határozat
- a jelnyelvi tolmácsszolgálatok működésének és a jelnyelvi tolmácsszolgáltatás igénybevételének feltételeiről szóló 62/2011. (XI. 10.) NEFMI rendelet

- a közzsférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény
- a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvény
- a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény
- az Országos Fogyatékoságügyi Programról (2015–2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat
- az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet

Az értekezés témájában készült közlemények

- Horváth, P.L. és Sallai, I. (2020): *Wir unterrichten zusammenn an der Universität! EASIT Multiplier Event 3., Mehr Verständlichkeit für alle - Towards a better understanding.* Universität Hildesheim, Hildesheim, Németország.
- Horváth, P.L., Bercse, L., Czakó, T. és Sallai, I. (2019a): A könnyen érthető kommunikáció inkluzív oktatása a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán. In: Katona, V., Cserti-Szauer, Cs. és Sándor A.: *Együtt oktatunk és kutatunk! Inkluzív megközelítés a felsőoktatásban.* 156–166.
- Horváth, P.L. (2019b): Könnyen érthető kommunikáció értelmileg akadályozott tanulók általános iskolai oktatásában. In: Tóthné, Aszalai A. (szerk.): *Program és Absztrakt Kötet.* SZTE JGYPK Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged. 11-12.
- Horváth, P.L. (2019c): A könnyen érthető üzenet érthetőségének ellenőrzése. *Carissimi*, X.(3.), 6–8.
- Horváth, P.L. (2019d): A könnyen érthető kommunikáció meghatározása. *Carissimi*, X.(2.), 8–10.
- Horváth, P.L., Bercse, L., Czakó, T. és Sallai, I. (2018a): Önrendelkezés és könnyen érthető kommunikáció. In: Sándor, A., Cserti-Szauer, Cs. és Katona, V. (szerk.): *Sokféleség mint társadalmi érték? Hatodik Fogyatékoságtudományi Konferencia. Konferenciakötet.* ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 28-33.

- Bercse, L., Czakó, T., Horváth, P.L. és Sallai, I. (2018b): Könnyen érthető kommunikáció: ellenőrzés - lektorálás. In: Gereben, F., Cserti-Szauer, Cs., Bíró, R., Egri, T., Garai, Sz., Hegedüs-Beleznai, Cs., Katona, V., Lénárt, Z., Sándor, A., Radványi, K., Sós, P., Pintye M. és Szekeres, Á. (szerk.): *Gyógypedagógia dialógusban: Fogyatékosággal élő gyermekek, fiatalok és felnőttek egyéni megsegítésének lehetőségei*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete, Budapest. 152-158.
- Horváth, P.L. (2018c): *Könnyen Érthető Kommunikáció jelentősége és elvei a gyakorlatban*. 2018. évi I. Országos Konferencia – Nemzeti Pedagógus Kar Fejlesztő- és Gyógypedagógus Tagozat. Budapest.
- Horváth, P.L. és Magyar, A. (2017a): KÉK kurzus a gyógypedagógus hallgatók képzésében Szegeden. In: Tóthné, Aszalai A. (szerk.): *Az "adásban" nincs zavar. VI. "Válaszok a gyógypedagógiai gyakorlat kihívásaira" szakmai konferencia. Program és Absztrakt Kötet*. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged. 14.
- Horváth, P.L., Bercse, L., Czakó, T., és Sallai, I. (2017b). Könnyen érthető kommunikáció az értelmi sérült emberek életében. In: Tóthné, Aszalai A. (szerk.): *Az "adásban" nincs zavar. VI. "Válaszok a gyógypedagógiai gyakorlat kihívásaira" szakmai konferencia. Program és Absztrakt Kötet*. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Gyógypedagógus-képző Intézet, Szeged. 10.
- Horváth, P.L. (2017c): Érthető számodra a világ? Ha nem, tedd érthetőbbé! *Carissimi*, VIII.(5.), 8–10.
- Horváth, P.L. (2017d): Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle*, XLV.(3.), 159–174.
- Horváth, P.L. (2017e): Önrendelkezés és könnyen érthető kommunikáció - a KÉK hazai fejlesztésének lehetőségei. In: Bogdán, B., Cserti-Szauer, Cs., Katona, V. és Sándor, A. (szerk.): *Befogadás és önrendelkezés. Absztraktkötet*. Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete Felnőtt Fogyatékoságügyi Szakosztály, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest. 23-27.
- Horváth, P.L. (2012): Társadalmi integráció és fogyatékoságügyi politika. In: Zászkaliczky Péter (szerk.): *A társadalmi és iskolai integráció feltételrendszere és korlátai* 9–56.
- Gyene, P., Babolcsay, D. és Horváth, P.L. (2002): *Az Értelmi Fogyatékosággal Élő Személyek Emberi Jogai. Nemzeti Jelentés. Magyarország*. ÉFOÉSZ, Budapest.